

Jasna JELIČIĆ RADONIĆ – Miroslav KATIĆ, *Faros – osnivanje antičkog grada*, Književni krug Split, Split, 2015., 235 str.

Knjiga *Faros – osnivanje antičko grada* rezultat je dugogodišnjih arheoloških istraživanja jednog od najznačajnijih hrvatskih arheoloških lokaliteta. S obzirom na kontinuitet naselja od prapovijesti do danas, svaki mali komadić netaknute stratigrafije predstavlja iznimno blago za arheologe koji na taj način mogu pružiti dragocjene podatke o osnutku, razvoju i intenzitetu naseljavanja grada. Upravo su istraživanja nedirnutih slojeva prezentirana u knjizi omogućila nove spoznaje te je slika poznavanja Farosa time dosta promijenjena. Autori knjige sudjelovali su na većini tih istraživanja, tako da iz prve ruke saznamo kako su tekla istraživanja te do kojih se rezultata došlo. Kako i sami autori navode, knjiga se sastojati od dva sveska. Prvi je namijenjen povijesti grčkog Farosa i arheološkim istraživanjima, dok je drugi svezak posvećen keramičkom materijalu koji je pronađen u ogromnim količinama jer je Faros, po osim uvozu keramike, poznat i po njezinoj proizvodnji, pa je farska keramika pronađena na velikom broju lokaliteta diljem Jadrana i predstavlja važan izvor informacija.

Knjiga se pojavila 2015. godine u izdanju Književnog kruga Split. Mekanik je korica. Ima 235 stranica teksta popraćenog kvalitetnim fotografijama lokaliteta, arheološkog materijala te ilustracijama i mapama lokaliteta. Slova su većeg fonta te je čitanje na taj način olakšano. Sastoji se od 15 poglavlja. Kvaliteti knjige pridonosi podatak da je od 157. stranice tekst knjige u skraćenom obliku preveden na engleski jezik. Na kraju knjige nalazi se popis literature koju su koristili autori te sadržaj. Jedinu nedostatak koji bih pripisao knjizi jest taj što se sadržaj knjige nalazi na zadnjim umjesto na prvim stranicama knjige, no to je već problem hrvatskih izdavačkih kuća koji očito nemaju namjeru promijeniti lošu naviku.

U uvodu (6 – 9) autori navode istraživanja koja su se vodila u Starom Gradu na otoku Hvaru, tko je u njima sudjelovao te objašnjavaju zašto su bitna za poznavanje Farosa. Napominju kako će u knjizi biti izneseni rezultati istraživanja koja se odnose na osnivanje Farosa u 4. st. pr. Kr.

U sljedećem poglavlju („Povijesni izvori o osnivanju kolonije Faros“, 11 – 24) navode se izvori koji spominju Faros i događaje vezane uz osnutak grčke kolonije. Izvori su literarni i epigrafski. Najvažniji izvori koji su navedeni jesu Diodor Sikulski, Kalijin natpis i farski tropej. Nakon toga („Pregled istraživanja Farosa“, 25 – 31) daje se kratak pregleda istraživanja Farosa u 19. i 20. stoljeću te se navode svi istraživači i znanstvenici koji su sudjelovali u istraživanjima ili su pisali o tome.

Nakon uvodnih poglavlja autori kreću s prezentiranjem rezultata do kojih se došlo arheološkim istraživanjima. U poglavlju „Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu grada“ (33 – 36) prikazano je osvajanje ilirske naseobine koja je prethodila

koloniji Parana te osnivanje prve naseobine Parana. Kao i većina gradova u Grčkoj, i Faros je imao reprezentativne zidine za obranu grada od napada o čemu se govori u poglavlju „Jugoistočni bedemi Farosa“ (45 – 56). Opis dijela bedema do kojih se došlo arheološkim istraživanjima te istočnih gradskih vrata je vrlo detaljan. Fotografije mogu dočarati kako su oni izgledali, a autori ustanovljavaju da se radi o masivnim gradskim bedemima te u poglavlju „Fortifikacijska arhitektura Farosa“ (57 – 69) opisuju fortifikacijski sustav Farosa koji uspoređuju s bedemima diljem Sredozemlja. Tijekom istraživanja bedema arheolozi su pronašli tragove domorodačkog naselja.

Uz bedeme pronađeni su i stambeni blokovi („Stambeni blokovi“, 71 – 92). Riječ je o dva stambena bloka čiji su ostatci, poput bedema, također detaljno opisani. Popraćeni su kvalitetnim fotografijama te je na temelju tih opisa i ilustracija analizirana stambena arhitektura Farosa (93 – 99). Arheološkim istraživanjima otkriveni su znatni urbanistički zahvati unutar grada te je opisan urbanistički plan Farosa, položaj grada te njegova pomorska orijentacija u poglavlju „Planiranje grada i formiranje novog urbanizma Farosa“ (101 – 116). Ustanovljeno je da je Faros stvaran planski, na temelju grčkih urbanističkih normi.

Istraživanja jugoistočnih bedema Farosa na svjetlo dana donijela su i zanimljiv arheološki materijal među kojima je najreprezentativniji farski novac. Novac je detaljno opisan u poglavlju pod naslovom „Rane emisije Farske kovnice“ (117 – 130) gdje je popraćen fotografijama i katalogom. Opisom novca autori su rekli nešto i o farskoj religiji („Htonska božanstva na novcu Farosa“, 131 – 139) te o grčkim bogovima koji su prikazani na farskom novcu. Kako je Faros poznat po keramičkoj radionici, nešto je rečeno i o keramičkoj produkciji Farosa („Tragovi rane keramičke proizvodnje“, 140 – 145). No, kako je drugi svezak posvećen keramici, ono je ovdje opisano u osnovnim crtama. U prostoriji stambenog bloka otkrivena je radionica purpura (146 – 149). Na kraju se nalaze zaključna razmatranja autora (151 – 156) nakon kojih slijedi skraćeni tekst na engleskom jeziku (157 – 206), popis literature (207 – 217), indeks (219 – 230), a na kraju sadržaj knjige (231 – 233).

Iz gore navedenog vidimo da se radi o iznimno zanimljivoj knjizi bogatoj novim informacijama koje su bitne za poznavanje povijesti Farosa i time omogućuju bolju rekonstrukciju osnutka kolonije Farosa. Zadnjih nekoliko desetljeća u Republici Hrvatskoj sve je više arheoloških istraživanja koji umnogome pridonose boljem poznavanju razvoja povijesnih procesa. Neka istraživanja mijenjaju dosadašnja saznanja o pojedinim lokalitetima. Jedna od takvih istraživanja jesu arheološka istraživanja u Starom Gradu na otoku Hvaru koja su prezentirana u knjizi, a čiji su voditelji sami autori knjige. U nedostatku i ograničenošću literarnih izvora, a koji je neizbježan problem kod istraživača antičke povijesti, arheologija pruža obilje novih podataka bitnih za proučavanju

stare povijesti. Kvaliteti knjige pridonose i mnoštvo fotografija s istraživanja, ilustracija i mapa lokaliteta koji olakšavaju praćenje teksta. Čitanjem teksta i pomažući se fotografijama i ilustracijama, čitatelj može lakše upoznati osnutak Farosa, način života njegovih stanovnika prije nastanka kolonije i nakon njezina osnutka. Knjiga je odličan primjer kako sustavna arheološka istraživanja mogu biti od velikog značaja. Iz toga razloga svim ljubiteljima stare povijesti, istraživačima i znanstvenicima, preporučujem knjigu *Faros – osnutak grada* koja predstavlja izuzetan doprinos poznavanju antičkog grada Farosa, odnosno grčke kolonizacije na istočnoj obali Jadrana.

Krešimir Mijić